

ІГОР ІВАНІЙ

доктор педагогічних наук, доцент кафедри ТМФК, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка; www.orcid.org/0000-0001-8245-1371

ОЛЬГА ШЕВЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка; www.orcid.org/0000-0002-9493-348X

ЛЕОНІД ІВАНЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри ТМОФВіР, Донбаський державний педагогічний університет; www.orcid.org/0000-0001-9136-4130

СВІТЛАНА ІВАНЧЕНКО

старший викладач кафедри ТМОФВіР, Донбаський державний педагогічний університет; www.orcid.org/0000-0002-1008-1436

НАТАЛІЯ СЕМАЛЬ

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри фізичного виховання, Ужгородський національний університет; www.orcid.org/0000-0002-1998-3460

s. 55-62

АКМЕ-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АНОТАЦІЯ

У статті подано характеристику акме-культурологічного підходу як сучасної парадигми удосконалення підготовки фахівців з фізичної культури та спорту. У контексті висвітлення загальних положень наголошено на потенціалі акме-культурологічного підходу як важливого чинника формування поведінкових аспектів професіонала, його професійно значущих якостей, визначення фахівця суб'єктом культури, його головною дійовою особою, що у комплексі забезпечує підвищення рівня соціальної успішності майбутнього фахівця, його конкурентоспроможність на ринку праці, особистісне самовираження, саморозвиток, самореалізацію. Висловлено думку, що акме-культурологічний підхід дозволяє вирішувати проблему єдиного простору гуманітарної і природного-наукової форм культури у фізкультурно-спортивній освіті за рахунок знання властивої їм суб'єктно-об'єктивного дуалізму в розумінні феномена професійної культури.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

акме-культурологічний підхід, гуманістична парадигма, підготовка фахівців з фізичної культури та спорту, суб'єкт культури, гуманітарна та природничо-наукова форма культури.

Постановка проблеми.

Сучасна освіта виконуючи соціальне замовлення на підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних адаптуватися до соціально-економічних перетворень у професійній діяльності, переживає етапи якісних змін. Пошук нових, більш ефективних, диверсифікованих відкритих і мобільних систем навчання зумовив формування нової освітньої парадигми, сутність якої визначають гуманістичність і спрямованість на задоволення потреб кожної особистості. Концептуальними ідеями гуманістичної парадигми («Пізнання (а не знання) – сили») є: цілісність навчання – у співпраці, що базується на діалозі,

полі лозі, на імпровізації; важливість врахування як результату, так і процесу його досягнення; суб'єктивність, індивідуалізованість, особистісна значущість знань; любов до людини, віра в її творчі можливості як атрибути професіоналізму; створення умов для успішного розвитку кожної людини; допомога і забезпечення лідерства в управлінні; тривимірність навчання – широкий світогляд, глибина знань, їх постійне оновлення; освіта як шлях здобуття нових знань, а не їх запам'ятовування, знання для розв'язання реальних життєвих потреб; акцент у навчанні на «вміє і може вчитися»; зацікавленість суспільства в освіті; використання часу та коштів для розвитку нових галузей. З огляду на це педагогічна наука нині характеризується пошуком інновацій, спрямованих не тільки на підготовку майбутніх професіоналів [1, 11, 12], але й на формування і розвиток гармонійної, творчої, вільної особистості, здатної до соціалізації та самореалізації в глобалізованому суспільстві [7, 8].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Науковці (О. Ажиппо, М. Данилевич, Т. Дерєка, Н. Степанченко, Л. Суцєнко, О. Тимошенко та інші) значну увагу приділяють питанням, які пов'язані з удосконаленням професійно фізкультурної освіти та вказують, що у сучасний період назріла нагальна потреба підготовки кадрів нового покоління, здатних задовольнити потреби особистості і суспільства у здорових, висококультурних і працездатних громадянах, а перспективним шляхом побудови такої системи підготовки є використання акмеологічного (Т. Дерєка [3]) та культурологічного (Г. Кондрацька [6]) підходів у навчанні.

Філософсько-методологічне осмислення феномену фізичної культури (як частини загальної культури) як важливого явища соціального життя визначає на початку XXI століття якісно новий рівень дослідження фізкультурно-спортивної практики, її роль у формуванні фізичної культури кожної особистості та суспільства загалом. Мета занять фізичною культурою та спортом, що полягає у всебічному розвитку фізичних і духовних сил, здібностей людини в аспекті формування її фізичної культури, здоров'я, дозвілля та працездатності, детермінує завдання та функції фахівців з фізичної культури та спорту. Випускники закладів вищої освіти галузі фізичної культури та спорту мають бути фахівцями широкого профілю у сфері здоров'я людини, фізичної культури та спорту з фундаментальною підготовкою, що підвищує соціальну мобільність й ефективність їхньої діяльності. Ці домінанти визначають основні тенденції розвитку вищої освіти України в галузі фізичної культури та спорту.

Результати та їх обговорення.

Однак, для вирішення сучасних проблем підготовки фахівців з фізичної культури та спорту наукової платформи, яка ґрунтується на ізольованих гуманістичних, природничо-наукових та фахово орієнтованих дисциплінах стає недостатньо. Майбутні фахівці повинні бути готові до найширшого використання засобів фізичної культури та спорту як найпотужнішого інструменту узгодження взаємодії між учасниками різних сфер життєдіяльності, вміти організовувати проектування і наступну реалізацію інтегрованих освітніх програм фізкультурно-спортивної діяльності. Продуктивним для обґрунтування підготовки таких фахівців, на нашу думку, є інтегративний, а не збиральний аспект знань, підхід з міждисциплінарних позицій [2; 4].

За таких умов однією з фундаментальних теорій, що забезпечує побудову гуманістичної парадигми фізкультурно-спортивної освіти, стає акме-культурологічний підхід, основні положення якого розкрито нами в роботі [5]. Акме-культурологічний підхід до професійної фізкультурної освіти ми трактуємо «як сукупність взаємопов'язаних положень теорії акмеології й культурології, що забезпечують аналіз професійної підготовки крізь призму індивідуальних, особистісних та суб'єктивно-діяльнісних характеристик майбутнього фахівця в їх єдності, у всіх взаємозв'язках задля досягнення особистої і професійної самореалізації під час навчання та виконання професійних завдань і передбачають спрямування підготовки на становлення особистості фахівця як суб'єкта професійної культури» [5, с. 79].

Концептуально мирозглядаємо професійну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту як динамічний освітній феномен фізкультурно-спортивного простору, що зумовлює збагачення духовного, фізичного, інтелектуального, соціокультурного, наукового і технологічного аспектів розвитку суспільства, що спонукає до комплексного розгляду та розв'язання навчальних проблем майбутніх фахівців у контексті новітніх тенденцій галузі «Фізична культура та спорт» і сучасних цивілізаційно-парадигмальних ситуацій. Провідна ідея концепції базується на положенні: в межах акме-культурологічного підходу індивідуальні, особистісні, соціокультурні, суб'єктивно-діяльнісні та професійні якості студента вивчаються в єдності взаємозв'язків, взаємообумовленостей для забезпечення майбутнього фахівця на досягнення високого професійного рівня (підвищення його професійного і соціального статусу й престижності праці та спрямування особистої професійної творчої самореалізації в обраній професії).

З'ясовано, що професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту на акме-культурологічних засадах є підсистемою вищої професійної фізкультурної освіти, яка спрямовується на: формування конкурентоспроможності, підвищення професіоналізму, гуманізації та гуманітаризації фізкультурної освіти, забезпечення особистісного професійного розвитку, саморозвитку та самовдосконалення фахівців упродовж життя; формує їх позитивну мотивацію та здатність до досягнення високого рівня професійної культури і творчої самореалізації в обраній професії; вимагає конструювання змісту фізкультурної освіти відповідно до сучасних досягнень науки і професійно-педагогічної практики, забезпечення збагачення навчальним матеріалом акме-культурологічної спрямованості; зумовлює потребу у використанні нових форм організації навчального процесу; будується на креативній та творчій діяльності викладачів і студентів, спрямований на розширення суб'єктивних функцій майбутніх фахівців, у яких формуються обов'язки генераторів нових знань і технологій, здатність до самоосвіти та саморозвитку. Узагальнення вищезазначеного дозволило розробити концепцію професійної підготовки фахівців з фізичної культури та спорту на акме-культурологічних засадах, основні положення якої забезпечують цілісне всебічне осмислення та практичне вирішення проблеми її організації.

Як свідчать дослідження Н. Сидорчук, особливе значення для вищої освіти має ще один аспект цієї проблеми: гуманізація означає не тільки набуття додаткових знань, органічно вбудованих у систему професійної освіти, але й удосконалення культури пізнання, формування ключових умінь над предметного характеру – умінь, що мають універсальний характер, забезпечують адаптацію майбутнього фахівця у сучасному професійному та життєвому середовищі:

- пізнавальні – уміння націленого сприймання та відображення педагогічних знань, що забезпечують орієнтацію студента у ході виконання професійної діяльності та житті;
- регулятивні – уміння, що забезпечують усталення професійної позиції шляхом використання заходів організаційного характеру;
- технологічні – уміння, пов'язані з відтворенням та творчою інтерпретацією професійних та життєвих дій з опорою на загальнопедагогічний технологічний апарат;
- комунікативні – уміння, що забезпечують комунікативний фон адаптації фахівця в умовах знаннєвого суспільства;
- контрольньо-корекційні – уміння націленого аналізу та самоаналізу оточуючого професійного та соціального середовища (табл. 1).

Таблиця 1. Ключові уміння над предметного характеру (Н. Сидорчук [10])

Блок умінь	Показник
Пізнавальні	<ul style="list-style-type: none"> - орієнтуватися у широкому колі питань, не обмежених вузькою спеціалізацією; - актуалізувати та розвивати власні ресурси; - оновлювати свої знання; - артикулювати знання; - швидко актуалізувати знання у даний момент у необхідній ситуації; - застосовувати знання у широкому спектрі ситуацій; виокремлювати ключові елементи знань, їх категоріальний характер; - гнучко використовувати знання поряд з декларативними знаннями й знаннями процедурного характеру
Регулятивні	<ul style="list-style-type: none"> - однозначно діяти в різних ситуаціях, у тому числі нестандартного характеру; - вибирати оптимальні рішення з різноманіття можливих; - конструювати завдання реалізації певного виду діяльності; - адаптуватися в умовах сучасного багатофакторного соціальнополітичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору; - мобільно реагувати на зміни у професійному та соціальному середовищах; - перебудовуватися в непередбачуваних умовах; - проявляти вольові зусилля для досягнення необхідних значущих результатів; - діяти самостійно й відповідально у будь-якій ситуації; - стимулювати розвиток активності, ініціативи
Технологічні	<ul style="list-style-type: none"> - успішно реалізовувати поставлені завдання із застосуванням інноваційних підходів; - проявляти критичність мислення (з безлічі рішень вибирати найбільш оптимальне, аргументовано спростовувати неправдиві рішення, брати під сумнів ефектні, але не ефективні рішення тощо); - знаходити з безлічі методів і способів вирішення проблеми найбільш оптимальний для даних ситуаційних умов; - обирати оптимальні засоби самовираження та само творення; - дидактичні вміння з організації навчально-виховного процесу із залученням технічних засобів; - користуватися апаратурою (відеокамери, відеомагнітофони, мультимедійні відеопроєктори, комп'ютери тощо)
Комунікативні	<ul style="list-style-type: none"> - будувати взаємодії професіонала зі Світом на основі ставлення до себе, до суспільства, до оточуючих, до діяльності тощо
Контрольно-корекційні	<ul style="list-style-type: none"> - адекватно оцінювати власні знання, уміння навички надпредметного характеру; - адекватно оцінювати оточуючих, їх дії у межах професійної діяльності, професійні характеристики тощо; - адекватно оцінювати суспільні явища та події

Висновки. Таким чином, акме-культурологічний підхід до удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту спрямовує її на формування професійної культури. Обґрунтовано значення професійної культури в становленні майбутніх фахівців як основи для підвищення рівня загальної культури (духовної, фізичної, моральної, інтелектуальної, емоційної, правової тощо) та в якості носія професійної компетентності. Показано, що впровадження акме-культурологічного підходу в професійну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту передбачає такі концептуальні трансформації основних структурних елементів професійної вищої освіти: на рівні цілей – підвищити якість підготовки на основі формування професійної культури майбутніх фахівців; на рівні змісту вищої фізкультурно-оздоровчої освіти – посилити акме-культурологічну складову; на рівні педагогічної психології – спрямувати зусилля на діяльнісне засвоєння майбутніми фахівцями акме-культурологічних норм і цінностей; на рівні середовища – створити освітнє акме-культурологічне середовище навчання й виховання; на організаційно-управлінському рівні – сформувати акме-культурологічну спрямовану організаційну структуру закладу вищої фізкультурно-спортивної освіти; на результативному рівні – сформувати особистість майбутнього фахівця з фізичної культури та спорту як суб'єкта професійної культури.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо у виявленні принципів і педагогічних умов реалізації акме-культурологічного підходу у процесі підготовки майбутнього фахівця з фізичної культури та спорту, визначення стратегії розвитку суб'єктивних якостей особистості майбутнього фахівця в процесі оволодіння професійною культурою.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Алексеева Г.М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі професійної підготовки студентів педагогічних вузів. Актуальні питання природничо-математичної освіти. Суми, Україна: ВВП «Мрія», 2014, С.184-191.
- [2] Аніщенко В., Падалка О. Культурологічний підхід у професійній підготовці вчителя. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2013. Вип. 6. С. 103-107.
URL: www.nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_6_14
- [3] Дереза Т.Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017. 548 с.
- [4] Іваній І.В. Акме-культурологічний підхід як методологічна основа формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. Вісник Чернігівського національного університету імені Т.Г. Шевченка. Чернігів: ЧНПУ, 2018, 132, С. 34-38.
- [5] Іваній І.В. Акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки фахівця фізичного виховання та спорту: базові поняття. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн. Суми, Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2018, 5 (78), С. 66-77.
- [6] Кондрацька Г.Д. Професійно-мовленнєва підготовка майбутнього фахівця фізичного виховання в системі вищої освіти: монографія. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2017.
- [7] Несторенко Т. П. «Економіка суперзірок»: можливості та загрози для сфери освіти. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 7. № 2. С. 8–15.
www.doi.org/10.36887/2415-8453-2020-2-1
- [8] Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: вид-во Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
- [9] Сидорчук Н. Г. Культурологічні аспекти удосконалення підготовки професійних кадрів в навчальних закладах університетського типу. Проблеми освіти: наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85, С. 174-179.
- [10] Havrylenko N. An analytical support methodology for transformational processes. In: Digital Technologies in the Contemporary Economy. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2022, p.186-197.
www.cutt.ly/e86kkxU
- [11] Ostenda A., Nestorenko T., Ostenda J. Practical education on a higher level in Poland: example of Katowice School of Technology. Scientific Papers of Berdiansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences. 2018, is. 1. 186-190. www.cutt.ly/Elh9sSP

KME-KULTUROWE ASPEKTY DOSKONALENIA KSZTAŁCENIA SPECJALISTÓW W DZIEDZINACH KULTURY FIZYCZNEJ I SPORTU NA UCZELNIACH WYŻSZYCH

STRESZCZENIE

W artykule opisano podejście kulturowo-kulturowe jako nowoczesny paradygmat doskonalenia treningu specjalistów kultury fizycznej i sportu. W kontekście uwypuklenia zapisów ogólnych podkreśla się potencjał podejścia acme-kulturowego jako ważnego czynnika w kształtowaniu behawioralnych aspektów profesjonalisty, jego cech istotnych zawodowo, definicji specjalisty jako podmiotu kultury, jego główny aktor, który w kompleksie zapewnia wzrost poziomu sukcesu społecznego przyszłego specjalisty, jego konkurencyjność na rynku pracy, ekspresję osobistą, samorozwój, samorealizację. Wyraża się opinię, że podejście kulturowo-kulturowe pozwala na rozwiązanie problemu jednolitej przestrzeni humanitarnych i przyrodniczo-naukowych form kultury w kulturze fizycznej i wychowaniu sportowym, dzięki znajomości tkwiącego w nich dualizmu podmiotowo-przedmiotowego w rozumieniu zjawiska kultury zawodowej.

SŁOWA KLUCZOWE

podejście kulturoznawcze, paradygmat humanistyczny, kształcenie specjalistów kultury fizycznej i sportu, przedmiot kultury, humanitarna i przyrodniczo-naukowa forma kultury.

ACME-CULTURAL ASPECTS OF IMPROVING THE TRAINING OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

ABSTRACT

The article describes the acme-cultural approach as a modern paradigm for improving the training of physical education and sports specialists. In the context of highlighting the general provisions, the potential of the acme-cultural approach is emphasized as an important factor in the formation of behavioural aspects of a professional, his professionally relevant qualities,, the definition of a specialist as a subject of culture, its main actor, which overall ensures an increase in the level of social success of the future specialist, his competitiveness on the labour market, personal expression, self-development, and self-realization. According to the authors, the acme-cultural approach allows for the solving of a problem of a uniform space of humanitarian and naturalistic and scientific forms of culture in physical and sports education thanks to the understanding of the subject-object dualism that is inherent to them within the meaning of the phenomenon of professional culture.

KEYWORDS

acme-cultural approach, humanistic paradigm, training of specialists in physical education and sports, subject of culture, humanitarian, naturalistic, and scientific form of culture.

Artykuł udostępniony na licencjach Creative Commons/ Article distributed under the terms of Creative Commons licenses: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0). License available: www.creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/